

С. О. Скидан,
доктор пед. наук, професор,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито структуру мотивації учіння студентів економічного профілю у процесі вивчення іноземних мов. Визначено закономірності формування мотивації учіння.

Ключові слова: мотивація учіння, студенти економічного профілю, іноземні мови.

В статье раскрыта структура мотивации учения студентов экономического профиля в процессе изучения иностранных языков. Определены закономерности формирования мотивации учения.

Ключевые слова: мотивация учения, студенты экономического профиля, иностранные языки.

The article revealed the structure of learning motivation of students in the process of economic profile ce learning foreign languages. The regularities of formation of learning motivation.

Key words: learning motivation, students of economics, foreign languages.

Іншомовна освіта в Україні реформується з урахуванням основних досягнень європейських країн у цій галузі та відповідно до таких документів Ради Європи, як «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Європейський мовний портфель», «Приведення екзаменів з мови у відповідність до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» та «Вимоги до Євроіспітів». Ідеї мовної політики Ради Європи знаходять все більше визнання в нашій державі: збільшується кількість мов, що вивчаються; зростає кількість осіб, які володіють принаймні однією іноземною мовою; в середніх навчальних закладах започатковано вивчення кількох іноземних мов; в університетах збільшується кількість академічних годин на вивчення іноземних мов; у деяких вищих закладах освіти іноземна мова вважається другою робочою мовою.

У цьому контексті значні можливості відкриваються у вивченні структури мотивації і використанні мотиваційних резервів для успішного розв'язання проблеми розвитку мовної компетенції у студентів. Теоретичні й експериментальні дос-

лідження проблеми мотивації засвідчують: під час навчання іноземній мові мотивації належить визначальна роль. Доведено, що ефективність володіння мовою перебуває залежно від рівня розвитку мотивації до предмета. Серед усіх видів мотивації, що спонукають студентів до оволодіння іноземною мовою, найважливішими є мотиви, які безпосередньо пов'язані з власне навчальною діяльністю і процесом її перебігу.

Проблеми мотивації навчальної діяльності достатньо широко висвітлено у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Визначальною позицією є розуміння мотивації як системи спонукань (В. Асєєв, Л. Божович, А. Маркова, Е. Шорохова, П. Якобсон), тобто, як детермінація поведінки загалом (С. Рубінштейн).

Навчальна мотивація розуміється як рушійна сила процесу розвитку особистості, її пізнавальних потреб (Л. Божович, В. Ільїн, В. Сонін).

З огляду цих джерел можна встановити, що мотивація навчання складається з багатьох чинників, які постійно змінюються і перебувають у тісних взаємозв'язках.

Проблема формування оптимальної мотивації ставиться в залежність від академічної успішності (Н. Мілітанська, З. Романова); інтересу до іноземних мов (П. Козик, Р. Сирнева); задоволення комунікативної потреби (В. Андрієвська, П. Козик, Т. Левіна, М. Муканов, Л. Паневіна, О. Рощина, В. Сатінова); здібностей до іноземних мов (О. Кричев, Л. Юрцева); змісту інформації, що повідомляється іноземною мовою (П. Козик, Б. Ноткін); особистості викладача (П. Козик, Н. Симонова) тощо.

Відаючи належне дослідникам проблеми, пов'язаної із визначенням ролі мотивації для навчальної діяльності, зокрема напрацюваннями щодо формування оптимальної мотивації до оволодіння іноземними мовами студентами немовних ВНЗ, слід відзначити наявність певних суперечностей:

- між достатнім рівнем сформованості мотивації до оволодіння іноземною мовою і недостатнім рівнем сформованості комунікативних знань, умінь і навичок;

- між фундаментальною теоретичною освітою майбутніх фахівців і недостатнім рівнем їх підготовки до організації взаємодії з учасниками професійного спілкування.

Мета статті – розкрити зміст мотивації в межах таких складників, як професійна мотивація; мотивація до оволодіння іноземною мовою та іншомовні здібності.

Особливе значення має мотивація навчальної і професійної діяльності. Знаючи мотиви навчання, можна активніше впливати на їх формування.

У психології існує велика кількість визначень мотиву, причому до мотивів часто відносять різні поняття: емоції, інтереси, предмети об'єктивної дійсності тощо.

Загальним для багатьох точок зору є визнання зв'язку мотиву і потреби. На думку О. Леонтєва, потреба сама по собі не може викликати цілеспрямованої діяльності, вона є передумовою, внутрішньою умовою діяльності. «До свого першого задоволення потреба не «знає» свого предмета, він ще повинен бути знайдений. Тільки в результаті такого виявлення потреба набуває своєї наочності, а сприйманий (уявний) предмет – своєї спонукальної і спрямовуючої діяльності функції, тобто стає мотивом» [6, с. 205].

Таку думку поділяють не всі дослідники. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє розділити наявні точки зору на три основні категорії: одні автори відносять до мотивів тільки явища свідомості, інші – предмети об'єктивної дійсності, треті – і те, і інше.

Так, згідно з В. Селівановим, «мотиви – це свідомі спонукки. Мотивами діяльності можуть бути бажання, почуття, інтереси й інші явища свідомості» [11, с. 111]. На думку Б. Додонова, «про мотив можна говорити в тому випадку, якщо предмет потреби не тільки буде визнаний як такий, але і викличе після цього той чи інший акт цілепокладання» [2, с. 126].

На протилежну позицію пристає Л. Божович, яка не заперечує предмета потреби як мотиву, але і не визнає це визначення єдино правильним. Свою позицію Л. Божович обґрунтовує тим, що «оперувати терміном «мотив», розуміючи під ним деякий об'єктивний предмет, було неможливо». Так, наводячи приклад із розв'язанням задачі, Л. Божович говорить про те, що за однієї і тієї ж мети в різних учнів можуть бути різні мотиви. Це й оцінка, і схвалення вчителя, й обіцяний подарунок, й інтерес до самої задачі. Усі ці явища, на її думку, важко підвести під одне поняття «мотив» у визначенні О. Леонтєва, яке нібито має «дуже навмисний штучний характер», тому Л. Божович визначає мотив як «усе, що спо-

нукає активність дитини» [1], відносячи сюди не тільки предмети об'єктивної дійсності і явища свідомості, але й потреби. Виходить, що поняття «мотив» як такого не існує, йдеться лише про термін, що використовується для об'єднання групи понять, таких як: потреби, емоції тощо, та не має свого предмета.

Як було зазначено вище, безпредметних потреб не буває, потреба – це завжди потреба в чомусь. Тому усвідомлена потреба – це, очевидно, знання про щось, що може її задовольнити, тобто знання предмета потреби (як матеріального, так і ідеального). У цьому випадку знову повертаємося до визначення О. Леонтьєва. На думку інших учених, у визначенні поняття «мотив» *предмет* розуміється як щось застигле, незмінне. Виникає необхідність з'ясувати, що ж розуміється під мотивом у О. Леонтьєва. Предмет розуміється ним як «щось, що знаходиться зовні людини і в чому у неї є потреба. Цей предмет може бути матеріальний або ідеальний, чуттєво сприйнятий або поданий тільки в уяві, в уявному аспекті» [7, с. 13].

Поняття «мотивація» розкривається і як система мотивів «в її певній побудові, ієрархії» [5], а також така, що володіє «деякою структурно-функціональною єдністю» [3].

Отже, у визначеннях різних авторів поняття «мотивація» має різний обсяг.

Ми погоджуємося з тими авторами, які вважають, що мотивація включає всі види спонукань, а саме: потреби, інтереси, мотиви, цілі, схильності, настанови тощо, тобто мотивація – це опосередкована процесом її віддзеркалення суб'єктивна детермінація поведінки людини [11, с. 370].

Мотивація навчання загалом – це не сума мотивацій вивчення окремих предметів, а нове складніше утворення, що має свої специфічні ознаки [4].

Ми розуміємо мотивацію навчання як комплекс спонукань до навчальної діяльності і услід за А. Марковою визнаємо, що мотивація навчання складається з багатьох чинників, що постійно змінюються і вступають в нові взаємовідношення один з одним [9].

П. Якобсон наголошує на можливості використання терміна «мотивація» в більш вузькому і в більш широкому значенні. У першому випадку йдеться про мотивацію конкретних форм поведінки людини, у другому – сукупність тих

психологічних моментів, якими визначається поведінка людини загалом [14].

Основною характеристикою мотиваційної сфери є ієрархія мотивів, яка дозволяє виявити особистісне значення діяльності для людини. Основним мотивом у зв'язку з цим є «змістоутворювальний мотив», інші є «мотивами-стимулами» [8]. О. Леонт'єв у якості основних визначає спонукальну і змістоутворювальну функції мотиву.

Структура мотивації, за В. Ільїним, складається з чотирьох компонентів: а) пізнавальної потреби; б) безпосереднього інтересу; в) опосередкованого інтересу; г) зовнішніх спонук [4].

Ми розуміємо структуру навчальної мотивації як комплекс спонук, поєднаних певними відношеннями, заснованими на принципі супідрядності й ієрархічності залежно від їх значущості для особистості.

Структура мотивації може бути описана «по горизонталі» як сукупність мотивів (спонук) і «по вертикалі» – шляхом виділення рівнів системи мотивації [10].

Перший спосіб опису структури відповідає змістовній стороні мотивації, другий – динамічній її стороні.

Чинники, що сприяють формуванню мотивації навчальної діяльності при засвоєнні іноземних мов в роботі Н. Симонової аналізуються переважно ті, які пов'язані з умовами й організацією навчальною діяльності з іноземних мов.

Заслуговують на увагу роботи, що торкаються проблеми мотивації, зокрема, у наукових студіях Д. Хасанбаєва розробляє проблеми когнітивних механізмів формування мотивації мовних дій і механізми навчання професійному спілкуванню іноземною мовою [13].

Автор передбачає формування професійно-комунікативних іншомовних умінь у студентів економічних спеціальностей ВНЗ шляхом психологічного подання навчального матеріалу. Дослідниця говорить про доцільність побудови занять за однією і тією ж схемою (однотипність мовних зразків і регулярність їх надходження; зв'язність, тобто єдність і послідовність подання матеріалу), щоб сформувати у студентів модель ситуації з алгоритмом дій. На думку науковця, таке подання навчального матеріалу сприятиме кращому його засвоєнню, а мотивація формуватиметься на основі успішності діяльності.

У роботі Д. Хасанбаєвої розглядається проблема формування мотивації мовних дій і розкриваються когнітивні ме-

ханізми, що сприяють цьому, а також запропоновано мотиваційну модель формування мовних дій з іноземних мов в умовах інтенсивного навчання. У якості когнітивних механізмів, що мотивують і формують мовні дії, названо такі психічні явища: когнітивно-цільові чинники, комунікативні засоби, перцептивні засоби, мнемічні процеси, когнітивна продуктивність.

Отже, формування мотивації учіння студентів економічного профілю у процесі вивчення іноземних мов має ґрунтуватися на сукупності таких закономірностей побудови моделі: 1. Алгоритм побудови мотиваційної структури визначається метою оволодіння іноземною мовою – досягнення студентами комунікативної компетенції. 2. Аналіз змісту і специфічних особливостей мотиваційної структури у студентів немовного ВНЗ, для яких діяльність з оволодіння іноземних мов не є визначальною, зумовлює необхідність їх урахування при побудові мотиваційної структури. 3. Соціальна природа мови як засобу спілкування зумовлює необхідність навчання іноземної мови як спеціально організованого спілкування з урахуванням принципів його оптимізації. 4. Єдність навчання й розвитку визначає правомірність урахування індивідуальних відмінностей при дослідженні проблеми мотивації й побудові мотиваційної структури.

Література

1. Божович Л. И. Развитие мотивов учения у советских школьников / Л. И. Божович, Н. Г. Морозова, Л. С. Славина // Известия АПН РСФСР. – М., 1951. – Вып. 36. – С. 4. **2. Додонов Б. И.** Структура и динамика мотивов деятельности / Б. И. Додонов // Вопросы психологии. – 1984. – №4. – С. 126–130. **3. Ивончик Г. Ф.** Психологические условия формирования у работающей молодежи положительного отношения к учению : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Г. Ф. Ивончик. – Киев, 1981. – 22 с. **4. Ильин В. С.** Процесс воспитания познавательных потребностей в обучении, его состав, функциональные связи, закономерности / В. С. Ильин // Стимулы и мотивы познавательной деятельности учащейся молодежи. – Владимир, 1970. – С. 81–88. **5. Ковалев Г. А.** О психологическом содержании социально-перцептивных способностей в контексте возможностей их оптимизации / Г. А. Ковалев // Психолого-педагогические проблемы общения / [под ред. А. А. Бодалева]. – М., 1979. – С. 35–42. **6. Леонтьев А. Н.** Потребности, мотивы и эмоции / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : МГУ, 1985. – 38 с. **7. Леонтьев А. Н.** Проблемы развития психики / Алексей Николаевич Леонтьев. – [3-е изд.]. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 576 с.

- 8. Леонт'єв А. Н.** Психологічні механізми мотивації учбової діяльності / Алексей Николаевич Леонт'єв. – Новосибирск : НГПИ, 1987. – 92 с. **9. Маркова А. К.** Формирование мотивации учения : [книга для учит.] / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с. **10. Матюхина М. В.** Мотивы учения учащихся с разным уровнем успеваемости / М. В. Матюхина // Мотивация учения. – Волгоград, 1976. – С. 5–15. **11. Рубинштейн С. Л.** Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1969. – С. 348–374. **12. Селиванов В. И.** О побудительных силах поведения личности / В. И. Селиванов // Вопросы психологии. – М., 1957. – №3. – С. 106–113. **13. Хасанбаева Д. Х.** Когнитивные механизмы формирования речевых действий : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, история психологии» / Д. Х. Хасанбаева. – Новосибирск, 1995. – 18 с. **14. Якобсон П. М.** Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М., 1969. – 317 с.

УДК 378.14:504-057.4

В. П. Строкаль,
аспірант,

Національний університет
біоресурсів і природокористування України

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У СТРУКТУРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У роботі представлено етапи формування професійно-практичної підготовки майбутніх екологів ОКР «Бакалавр», обґрунтовано роль професійно-практичного навчання у структурі екологічної освіти.

Ключові слова: професійно-практична підготовка, екологічна освіта.

В работе представлены этапы формирования профессионально-практической подготовки будущих экологов ОКР «Бакалавр», обоснована роль профессионально-практического обучения в структуре экологического образования.

Ключевые слова: профессионально-практическая подготовка, экологическое образование.

This study illustrates phases of forming professional-practical study of the future Bachelor students – environmentalists. Main roles of the practical study in the environmental education have been established and discussed.

Key words: professional-practical study, environmental education.

Економіку держави спроможні підняти тільки виробники та висококваліфікований персонал, що мають достатньо ви-